

Rozwijanie kreatywności ucznia w procesie kształtowania umiejętności językowych

Innowacja pedagogiczna z elementami neurodydaktyki w edukacji wczesnoszkolnej

DOI: 10.47050/jows.2023.1.51-56

Niniejszy tekst jest propozycją innowacji pedagogicznej łączącej nauczanie języka angielskiego z zajęciami rozwijającymi kreatywność w edukacji wczesnoszkolnej. Są one niepowtarzalną okazją do wdrożenia innowacyjnych rozwiązań i pomysłów, służących rozwijaniu kompetencji językowych oraz kompetencji kluczowych, na które nie zawsze jest czas podczas standardowej lekcji języka angielskiego. Proponuję zarys programu w postaci pomysłów gotowych do zastosowania na 35 godzinach lekcyjnych w ciągu roku szkolnego, oparty na nauczaniu przyjaznym dla mózgu (neurodydaktyka), wykorzystujący wiele metod i podejść, takich jak CLIL, *peer learning*, metoda stacji dydaktycznych, myślenie wizualne.

BARBARA GROBELNA
Uniwersytet Gdański

Zajęcia rozwijające kreatywność w szkołach podstawowych organizowane są w ramach godzin do dyspozycji dyrektora. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (§ 2 ust. 1 pkt 4 lit. a oraz załącznik nr 1; MEN 2019), umieszczono je poza sekcją obowiązkowych zajęć edukacyjnych. W wypadku szkół podstawowych specjalnych dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym bądź znacznym zajęcia rozwijające kreatywność ujęte są w ramowym planie nauczania i prowadzone są w klasach I–VIII w łącznej liczbie 96 godzin, zaś dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi wymiar takich zajęć to łącznie 12 godzin w trzyletnim okresie nauczania.

Zajęcia te są według rozporządzenia obowiązkowe dla uczniów z niepełnosprawnościami, ale istnieje możliwość ich organizacji dla uczniów bez niepełnosprawności, np. w ramach godzin do dyspozycji dyrektora. Ponieważ w wypadku zajęć kształtujących kreatywność trudno o podręczniki wspierające nauczyciela w jego pracy, ich organizacja może przysparzać problemów. To, że treści i metody pracy na zajęciach kształtujących kreatywność nie są jasno sprecyzowane i nauczyciele mają dowolność w przygotowywaniu i realizacji takich zajęć, jest zarówno wadą, jak i zaletą. Nauczyciel nie jest w żaden sposób ograniczony podstawą programową i może rozwinąć własną kreatywność, ale jednocześnie musi poświęcić dużo czasu na zaprojektowanie zajęć od podstaw, bez żadnych wskazówek, w czym zaproponowany w niniejszym artykule zbiór pomysłów może okazać się pomocny.

Zajęcia kształtujące kreatywność różnią się od standardowej lekcji np. języka polskiego, języka angielskiego lub plastyki. Ich głównym celem jest skupienie się na kreatywności uczniów i rozwijanie w nich umiejętności oraz postaw, które pomogą im stać się w przyszłości

osobami kreatywnymi. Kreatywność (łac. *creatus* – ‘twórczy’) jest procesem umysłowym pociągającym za sobą powstawanie nowych idei oraz koncepcji (Kataryńczuk-Mania i in. 2019). Kreatywna osoba to taka, która łączy w sobie następujące cechy: konwergencję (zdolność do ciężkiej pracy oraz sumienność), plastyczność (bycie otwartym na nowe doświadczenia) i dywergencję (niezależne myślenie) (Amabile 1996). Rozwój kreatywności powinien być silnie artykułowany na wszystkich etapach edukacji, ale to właśnie nauczyciel w edukacji wczesnoszkolnej ma szansę rozpoznać u ucznia kreatywność oraz wspierać go w jej rozwijaniu w pierwszych latach jego edukacji (Kleiber 2008).

Nauczanie przyjazne mózgowi, zgodne z nurtem pedagogicznym neurodydaktyki, bazuje w głównej mierze na ciekawości poznawczej, podejściu zadaniowym, szukaniu wyjaśnień oraz przekazywaniu wiedzy różnymi kanałami. W edukacji wczesnoszkolnej to zabawa jest głównym motorem i sposobem poznawania świata przez ucznia, uczniowie z tego poziomu edukacyjnego są naturalnie ciekawi wszystkiego, co ich otacza. Niosą w sobie olbrzymie pokłady wyobraźni oraz zapału do działania. Praca z takimi uczniami wymaga zaangażowania ich w jak największym stopniu w proces dydaktyczny, a nauka języka obcego stanie się dla nich wspianą przygodą, ukazującą nie tylko piękno nowego języka, ale także innej, ciekawej kultury angielskiego obszaru językowego (Żylińska 2003). Nauczyciel, jako przewodnik, powinien jak najmocniej wspierać autonomię ucznia i zapewniać mu najbardziej dogodne warunki do rozwoju (Toporek 2022).

Propozycja zajęć przedstawiona poniżej jest przykładem na wdrożenie innowacji pedagogicznej w postaci wprowadzenia edukacji językowej w trakcie zajęć kształtujących kreatywność przez wspieranie u uczniów szkoły podstawowej pomysłowości i rozwijanie kompetencji kluczowych.

Opis innowacji

Ideą przyświecającą tej propozycji zajęć jest, oprócz skupiania się na rozwoju kreatywności, wykorzystanie potencjału ucznia przez zaprezentowanie mu możliwych technik rozwijających oraz kształtujących umiejętności językowe z języka angielskiego (Żylińska 2012). Zgodnie z nurtem neurodydaktyki, dzięki możliwości aktywnego udziału w procesie podejmowania decyzji o tematyce zajęć (zajęcia 17–19) uczeń ma szansę rozwinąć własną motywację wewnętrzną, poczucie sprawczości oraz wewnętrzną sterowność, która wraz z rozwijaniem autonomii w procesie edukacyjnym jest jednym z najtrudniejszych wyzwań polskiego szkolnictwa (Toporek 2021).

Zaproponowane techniki oraz metody pracy zostaną użyte do wprowadzania oraz utrwalania nowego materiału, zarówno w zakresie *stricte* kompetencji językowych, jak i dotyczących krajów angielskiego obszaru kulturowego. Uczniowie będą tworzyć własne materiały do nauki oraz rozwijać myślenie krytyczne przez dyskutowanie i ocenianie swoich pomysłów, jak również poszukiwanie różnorodnych rozwiązań dla przedstawionych im problemów.

Metody i formy

Metody i podejścia użyte w tym programie to m.in.: metody podające (pogadanka, analiza), metody problemowe i aktywizujące (burza mózgów, dyskusje dydaktyczne), metody eksponujące (pokaz połączony z przeżyciem i analizą), metody praktyczne (prezentacja, ćwiczenia, metoda projektów), metody aktywizujące (metoda stacji dydaktycznych, gry dydaktyczne i grupowe, drama, pantomima, *sketchnoting*, myślenie wizualne, pokaz wykonanych projektów) oraz metody projektu.

Praca będzie prowadzona w formach: pracy indywidualnej, pracy w małych zespołach, pracy z całą grupą.

Cele

Cele ogólne:

- ➔ kształtowanie i rozwijanie kreatywności u ucznia,
- ➔ kształtowanie umiejętności językowych z zakresu języka angielskiego,
- ➔ rozwijanie motywacji wewnętrznej uczniów,
- ➔ rozwijanie wrażliwości na prawdę, dobro i piękno,
- ➔ poznawanie i rozwijanie własnych możliwości, stymulowanie rozwoju i kreatywności.

Cele szczegółowe:

- ➔ rozwijanie umiejętności z zakresu rozpoznawania informacji prawdziwych lub fałszywych,
- ➔ kształcenie umiejętności wypowiedzi ucznia o swoich przeżyciach na podstawie pocztówek wakacyjnych oraz komiksów,
- ➔ kształtowanie umiejętności współpracy w zespole,
- ➔ nabywanie wiedzy o smogu,
- ➔ nabywanie wiedzy o tradycjach angielskiego obszaru kulturowego w zakresie świąt Bożego Narodzenia, Święta Dziękczynienia oraz Wielkanocy,
- ➔ doskonalenie umiejętności posługiwania się kompasem oraz przygotowywania i odczytywania mapy.

PLAN INNOWACJI

LP.	TEMAT	DZIAŁANIE
1.	<i>Holiday postcard</i> – pocztówka z wakacji	Uczniowie opowiadają o swoich wakacjach i przygotowują kartkę pocztową z podróży, wykorzystując słownictwo w języku angielskim.
2.	<i>Weekly weather forecast</i> – tygodniowa prognoza pogody	Uczniowie przygotowują tygodniową prognozę pogody, powtarzając nazewnictwo związane z dniami tygodnia. Odgrywają scenki prezentowania pogody.
3.	<i>Clothes</i> – ubrania	Uczniowie tworzą papierowe lalki oraz różne elementy stroju. Ta pomoc dydaktyczna zostanie wykorzystana do powtórzenia słownictwa oraz do pracy w grupach.
4.	<i>Autumn is here</i> – przyszła jesień	Uczniowie w grupach wymyślają własne instrukcje oraz plansze do gier dydaktycznych wykorzystujących elementy językowe związane z jesienią. Następnie wymieniają się między grupami i grają wzajemnie w swoje gry, powtarzając słownictwo.
5.	<i>In the store</i> – w sklepie odzieżowym	Uczniowie powtarzają słownictwo związane z ubraniami oraz przygotowują scenki w sklepie odzieżowym.
6.	<i>Idioms</i> – idiomy	Uczniowie zapoznają się z konceptem idiomu, poznają idiomy w języku angielskim oraz tworzą ich plastyczne realizacje.
7.	<i>Hot news</i> – gorące wiadomości	Uczniowie dyskutują na temat przytoczonych im informacji z sieci, oceniając, czy są prawdziwe czy fałszywe.
8.	<i>Sport</i> – sport	Uczniowie wycinają z gazet różne obrazki przedstawiające dyscypliny sportowe. Następnie wykorzystują te wycinki z nazwami angielskimi do utworzenia plakatu. Dyskutują o swoich ulubionych sportach.
9.	<i>Four corners of the world</i> – cztery strony świata	Uczniowie pracują z kompasem – sprawdzają, co widać w poszczególnych punktach szkoły z perspektywy północ, południe, wschód i zachód, przygotowują mapkę z pomieszczeniami szkoły, opisaną w języku angielskim.
10.	<i>Smog</i> – smog	Uczniowie zapoznają się z pojęciem smogu. Przeprowadzają dyskusję na temat prawa do czystego powietrza i możliwych rozwiązań problemu.
11.	<i>Thanksgiving Day</i> – Święto Dziękczynienia	Uczniowie przygotowują album zawierający informacje o Święcie Dziękczynienia.

12.	<i>A thing that does not exist</i> – rzecz, która nie istnieje	Uczniowie w ramach burzy mózgów wymyślają nieistniejące rzeczy, które mogą ułatwić życie. Przygotowują strategie reklamową oraz prezentują ją grupie.
13.	<i>Winter wonderland</i> – cudowna kraina zimy	Uczniowie zapoznają się ze słownictwem dotyczącym zimy. Przygotowują dekoracje zimowe sali oraz uczą się piosenki, np. <i>The Winter Hokey Pokey</i> lub <i>Where is Winter Bear?</i>
14.	<i>A birthday party</i> – impreza urodzinowa	Uczniowie przygotowują plan wymarzonej imprezy urodzinowej. Prowadzą dyskusję na temat najlepszych prezentów, które można otrzymać – mogą być to prezenty namacalne, jak zabawki, a także niefizyczne – wyjście do kina lub do zoo.
15.	<i>Christmas</i> – święta Bożego Narodzenia	Uczniowie zapoznają się ze słownictwem i sposobami świętowania Bożego Narodzenia w angielskim obszarze kulturowym. Przygotowują ozdoby świąteczne oraz uczą się piosenki, np. <i>Frosty the Snowman</i> lub <i>Jingle Bells</i> .
16.	<i>Happy New Year</i> – szczęśliwego nowego roku	Uczniowie tworzą kalendarz ścienny, zaznaczają na nim swoją datę urodzin oraz ważniejsze wydarzenia z życia klasy. Podczas tego działania powtarzają nazwy dni tygodnia oraz miesięcy w języku angielskim.
17.	<i>Our hobbies 1</i> – nasze zainteresowania 1	Uczniowie ćwiczą wewnątrzsterowność: przeprowadzają burzę mózgów oraz dyskusję dotyczącą ich zainteresowań i potencjalnych tematów zajęć. Wybierają najbardziej interesujące ich tematy, w ramach których będą się rozwijać na kolejnych zajęciach.
18.	<i>Our hobbies 2</i> – nasze zainteresowania 2	Uczniowie w grupach analizują i poznają słownictwo związane z wybranymi przez nich tematami w trakcie pracy własnej ze słownikami. Tworzą swoje materiały do nauki języka oraz zadania językowe, które na kolejnej lekcji przedstawią innym grupom w klasie.
19.	<i>Our hobbies 3</i> – nasze zainteresowania 3	Nauczyciel na podstawie zadań i materiałów przygotowanych przez uczniów na poprzedniej lekcji metodą stacji dydaktycznych tworzy grę edukacyjną, w której biorą udział wszyscy uczniowie, mający dzięki temu możliwość zapoznać się z pracami innych grup i poszerzyć znajomość słownictwa oraz tematów.
20.	<i>My comics</i> – mój komiks	Uczniowie zapoznają się z popularnymi angielskimi komiksami odpowiednimi dla swojej grupy wiekowej, np. <i>Spidey</i> . W grupach przygotowują obrazki do własnych komiksów, które następnie, wymieniając się, kolejne grupy uzupełniają podpisami i dymkami.
21.	<i>Valentine's Day</i> – walentynki	Uczniowie tworzą kartki walentynkowe dla swoich sympatii oraz zapisują życzenia w języku angielskim. Zapoznają się z faktami z internetu dotyczącymi walentynek i dyskutują, czy są one prawdziwe czy fałszywe.
22.	<i>Animals</i> – zwierzęta	Uczniowie przygotowują pacynki swoich ulubionych zwierzątek, podpisując je nazwami w języku angielskim. Przygotowują i odgrywają pantomimę w parach.
23.	<i>My home</i> – mój dom	Uczniowie tworzą makietę domu oraz podpisują jej elementy w języku angielskim.
24.	<i>At the doctor's</i> – u lekarza	Uczniowie odgrywają scenki u lekarza, ćwicząc słownictwo związane z rodzajami chorób.
25.	<i>Future shops</i> – sklepy przyszłości	Uczniowie w ramach burzy mózgów i dyskusji proponują pomysły dotyczące innowacji w sklepach w przyszłości: jak mogłyby funkcjonować, aby zakupy były łatwiejsze. W grupach tworzą rysunek oraz prezentują pomysły.
26.	<i>Easter</i> – Wielkanoc	Uczniowie zapoznają się z tradycjami oraz słownictwem dotyczącymi świąt wielkanocnych w kręgu angielskiego obszaru kulturowego. Ozdabiają kartonowe pisanki techniką dowolną.
27.	<i>My town in the future</i> – moje miasto w przyszłości	Uczniowie dyskutują na temat przyszłości swojego miasta i możliwych kierunków jego rozwoju. Wymieniają się pomysłami dotyczącymi nowych atrakcji, nowych sposobów komunikacji i aspektów, które zaproponują. Tworzą plan miasta z przyszłości.

28.	<i>My friend from the USA – mój przyjaciel ze Stanów Zjednoczonych</i>	Uczniowie przygotowują zaproszenia dla przyjaciela ze Stanów Zjednoczonych, który chciałby odwiedzić ich miasto.
29.	<i>Happy birthday, King Charles III – Wszystkiego najlepszego, królu Karolu III</i>	Uczniowie wykonują kartki urodzinowe dla króla Karola III. Uczniowie zapisują treść życzeń w języku angielskim.
30.	<i>My body – moje ciało</i>	Uczniowie tworzą mapę mentalną związaną z częściami ciała.
31.	<i>Flowers – kwiaty</i>	Uczniowie zapoznają się z angielskimi nazwami kwiatów. Z kawałków kolorowego papieru tworzą kolorowe bukiety kwiatów oraz analizują, na jaką okazję mogą się nadawać.
32.	<i>Food – jedzenie</i>	Uczniowie rysują ulubione produkty spożywcze na papierowych talerzach. W parach, na podstawie utworzonych materiałów, ćwiczą słownictwo dotyczące jedzenia.
33.	<i>In the restaurant – w restauracji</i>	Uczniowie poznają słownictwo związane z jedzeniem w restauracji, wykorzystując podejście CLIL. Zapoznają się z przykładami menu i przygotowują menu własnej restauracji.
34.	<i>My family – moja rodzina</i>	Uczniowie tworzą drzewo genealogiczne własnej rodziny i podpisują je wyrazami w języku angielskim, określającymi członków rodziny.
35.	<i>My dream holiday – moje wymarzone wakacje</i>	Uczniowie przygotowują broszurę wymarzonego wakacyjnego wyjazdu w języku angielskim.

Ewaluacja innowacji

Badanie skuteczności innowacji będzie prowadzone na bieżąco oraz na zakończenie realizacji innowacji, pod koniec roku szkolnego.

Ewaluacji poddane zostaną: trafność doboru i zakresu treści programowych, dostosowanie do realiów pracy uczniów, efektywność i przydatność innowacji. Obejmie systematyczną obserwację uczniów i ich działań, zwłaszcza podczas praktycznych realizacji treści innowacji, rozmów z uczniami i ich rodzicami, opinii dyrektora szkoły. W czasie realizacji programu uczniowie zaprezentują swoje prace plastyczne i wspólnie dokonają oceny rówieśniczej. Zajęcia będą hospitowane przez dyrekcję szkoły, ponadto zostanie przeprowadzona lekcja otwarta dla rodziców (raz w roku szkolnym).

Innowacja będzie dokumentowana przez zapisy w dzienniku zajęć. Osiągnięte rezultaty i wyniki zostaną przedstawione radzie pedagogicznej oraz rodzicom. Analiza procesu ewaluacji umożliwi wyciąganie wniosków i ewentualne wdrożenie zmian w realizacji innowacji.

Nowatorstwo innowacji

Jak wspomniano wyżej, organizacja zajęć kształtujących kreatywność może przysparzać nauczycielom problemów. Wielu z nich, z braku jasnych rozwiązań, skupia się w ich realizacji na angażowaniu uczniów w prace manualne, zamiast rozwijać kreatywność jako proces umysłowy prowadzący do zwiększania pomysłowości. Głównym elementem nowatorskim w zaprezentowanej innowacji pedagogicznej jest wprowadzenie elementów zajęć językowych i umysłowych na przedmiocie zajęcia kształtujące kreatywność. Pomysł na te zajęcia nie ogranicza się wyłącznie do zajęć językowych, a ważnym elementem jest rozwój wyobraźni oraz osobowości uczniów przez poszukiwanie rozwiązań dla przedstawionych przez nauczyciela problemów (np. *fake news*, rozwój miasta w przyszłości), rozwijanie własnych pomysłów (nieistniejący produkt, najlepszy prezent, pomysł na restaurację), jak również wyrażanie się przez działania artystyczne (ulubione produkty spożywcze, kartonowe pisanki). W zaproponowanym zarysie programu istotną rolę odgrywa również podejście neurodydaktyczne, przejawiające się przede wszystkim w wyborze przez uczniów tematów i zgłębianiu tego, co ich interesuje, jak również oddanie uczniom możliwości projektowania własnych materiałów do nauki oraz zastosowanie różnych kanałów przyswajania wiedzy. Oddanie zajęć w ręce uczniów działa nie tylko stymulująco na ich wyobraźnię,

ale także motywuje wspieranie ich wewnątrzsterowności i poczucia odpowiedzialności za własny proces edukacyjny.

Należy jednak pamiętać, że poziom nowatorstwa innowacji pedagogicznej może różnić się w zależności od placówki – rozwiązania uznawane za nowatorskie w jednej szkole mogą być codziennością i powszechną praktyką w innej. Dlatego planując innowację pedagogiczną, warto przeanalizować, czy proponuje ona działania oraz metody pracy, które są regularnie stosowane w danym miejscu zatrudnienia nauczyciela, czy będą to rzeczywiście działania nowatorskie dla danej szkoły i godne wdrożenia w postaci innowacji.

BIBLIOGRAFIA

- Amabile, T.M. (1996), *Creativity in context: Update to „The Social Psychology of Creativity”*, Boulder: Westview Press.
- Kataryńczuk-Mania, L., Kołodziejcki, M., Kisiel, M. (2019), *Kreatywność jako przedmiot badań edukacyjno-muzycznych*, „Rocznik Lubuski”, t. 45, cz. 1, s. 191–204.
- MEN (2019), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. z 2019 r. poz. 639, z późn. zm.).
- MEN (2022), *Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2022/2023*, <bit.ly/3J5b2kp> [dostęp: 20.02.2023].
- Toporek, M. (2021), *Autonomiczne podejście do nauki i nauczania języka angielskiego w klasach maturalnych*, „Progress”, nr 9–10, s. 201–221.
- Toporek, M. (2022), *Rola nauczyciela w rozwijaniu autonomii ucznia w warunkach nauki zdalnej. Przykłady rozwiązań praktycznych*, „Języki Obce w Szkole”, nr 2, s. 65–74.
- Żylińska, M. (2003), *Podejście interkulturowe, czyli o konieczności zmian w nauczaniu języków obcych*, „Języki Obce w Szkole”, nr 6, s. 49–62.

BARBARA GROBELNA Nauczycielka języka angielskiego, doktorantka w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych i Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego w dyscyplinie językoznawstwo. Jej zainteresowania naukowe to socjolingwistyka oraz glottodydaktyka. Interesuje się nauczaniem przyjaznym dla mózgu.